

Tönkrement liberalizmus. Diskurzusok a politikai erőszakról a két világháború közötti Japánban

A japán politika militarista fordulatának eszmetörténeti háttérével mindeddig keveset foglalkozott a szakirodalom.¹ *Eiko Maruko Siniawer* több tanulmányával – és első, nemrég megjelent könyvével² – is ezt a hiányosságot igyekszik pótolni.

Eiko Maruko Siniawer az egyesült államokbeli Williams College Történelem Intézetének docense, kutatási területe a modern Japán története, ezen belül elsősorban a japán-amerikai kapcsolatok története és a politikai erőszak Japánban. Jelen ismertetésben egy az utóbbi témában írt tanulmánya kerül az olvasó elé.

Siniawer munkája négy nagyobb fejezetben tárgyalja a két világháború közötti japán liberalizmus fő jellegzetességeit, a kortárs szerzők által vizsgált problémákat és azt, milyen megoldási javaslatokkal szolgáltak az általuk kritizált politikai egyének és csoportosulások számára. A szerző elsősorban a korabeli sajtótermékek vizsgálatával próbálja meg bemutatni azt a folyamatot, amelynek eredményeképp a japán liberális értelmiség hozzájárult egy olyan hatalom létrejöttéhez, amely magára nézve a liberalizmust veszélyesnek, a nemzet számára károsnak tekintette.

Siniawer tanulmányának kiindulási pontja, hogy az 1920-as években a negatív szabadság fogalma háttérbe szorult a liberális gondolkodók között. Ennek oka egyértelműen a politikai erőszak terjedése, erre a leg súlyosabb példának Hara Takashi miniszterelnök 1921-es meggyilkolását hozza fel.

Az erőszak a liberális gondolkodásban – írja Siniawer tanulmánya első fejezetében – azért foglалhatot el központi szerepet, mert az első világháborút követő években sorra alakultak meg Japánban a nacionalista pártok

1. Conrad Totman nemrég Magyarországon is megjelent szintéziséből például teljesen kimaradt ez a fajta értelmezés, a militarista fordulatot mindössze eseménytörténeti megközelítésben tárgyalja. Conrad Totman: Japán története. Budapest, Osiris, 2006.

2. Ruffians, Yakuza, Nationalists: The Violent Politics of Modern Japan, 1860–1960. Ithaca, Cornell University Press, 2008.

– s ezek közül a legmeghatározóbb, a Dai Nihon Kokusuikai. A szerző rávilágít, hogy a liberálisok ezen szervezetek ideológiáját zavarosnak tekintették, tagjaikat pedig egyszerű bűnözőknek titulálták. Ezzel szemben a szocialista mozgalommal a legtöbben – „tisztá ideológiájú” jelenséget látva benne – szimpatizálni kezdtek. A nacionalista csoportok Japán legégetőbb problémájának a munkások egyre gyakrabban szervezett sztrájkjait tekintették, ezek erőszakos elfojtása fölött pedig a kormányzat is szemet hunyt. Siniawer ezt azzal magyarázza, hogy a Kokusuikai eleve azért jöhetett létre, mert alapvető céljaival kezdettől fogva egyetértett Tokonami Tekejiro belügyminiszter is, így tehát a kormánynak nem állhatott szándékában ezek véghez vitelét megakadályozni.

Ezt követően Siniawer arra a kérdésre tér rá, hogyan viszonyultak a liberális szerzők az erőszak kérdéséhez. Rámutat, nem elsősorban az erőszaktevők voltak argumentációjuk középpontjában, hanem maga az erőszak, mint jelenség. Az erőszakot többnyire primitívnek, a jog antitézisének tekintették. Arra, hogy az erőszak problematikája mennyire elsődleges volt írásaikban, az 1925-ös kommunista- és anarchista-ellenes törvényt hozza példának a szerző, amely ellen a sajtó szinte egyáltalán nem emelt hangot, hiába csorbította nagymértékben a szólás- és gyülekezési szabadságot. Siniawer itt részletesebben tárgyalja az ekkor szintén hallgató szocialista és keresztény humanista Abe Isoo nézeteinek gyökereit. Abe gondolkodásában a nép a nemzeti test részét képezi, amelyben az állam az ő érdekeit szolgálja. A kokumin szó nála a nemzet népét jelentette, argumentációjának fontos elemét képezte, így – érvel Siniawer – nincs igaza Kevin Doaknak, amikor azt állítja, Abe populista, államellenes nacionalista nézetet képviselt, habár ő maga is megjegyzi, Abe víziója, azaz a népnek az államban való integráltsága alapvetően a Meiji-kori kokumin-nacionalistáktól ered. A szerző sok példával szemlélteti, hogy a kokumin a szerzők zöménél egy nagy egész része, amely – sorsszerűen alárendelt szerepben – együttműködik ezen egész vezetőjével, az állammal. Az Abe nézeteivel rokonszenvező Mizuno írásaiban ez a nagy egész a kokumin és az állam „morális és szellemi uniójában” jelenik meg. Siniawer értelmezése szerint a liberális szerzőknek a kokumin számára kiszabott szerep az erőszak leküzdésének eszköze, hiszen azt a kokuminnak az államra kell ruháznia saját védelme érdekében. A szerző itt utal Rousseau társadalmi szerződés elméletére is, amely nagy hatást gyakorolt e gondolkodók nézeteire.

A tanulmány második nagy fejezetében Siniawer arra hívja fel a figyelmet, hogy a liberális szerzők – elsősorban Abe Isoo, Yoshino Sakuzō, Inoue Kinji és Mizuno Hironori – erőszakkal szembeni küzdelme mögött első-

sorban a forradalomtól és anarchiától való félelem állt. Ebből a félelemből kifolyólag kritizálták a kormányt, de bíztak abban, hogy az állam képes letörni a mindennapokban is tapasztalható erőszakot. A szerzők zöme, mint arra Siniawer rávilágít, elsősorban a rendőrséget kritizálta, amiért nincs semmilyen terve a bűncselekmények visszaszorítására. Yoshino Sakuzō például természetesnek és szükségesnek tekintette az állami erőszakot, ami gátat szabhat a sorozatos incidenseknek. Siniawer szerint az 1920-as évek közepére általánossá vált a liberálisok azon nézete, hogy a kokumint csak egy egészséges, erős állam tudja megfelelően szolgálni.

A továbbiakban a szerző azt mutatja be, hogyan fordultak az említett értelmiségiek a politikai pártok és az országgyűlés ellen. Abe Isoo aggodalmát fejezte ki a politikai pártok holdudvarához tartozó bűnözők miatt, akik egyre gyakrabban fejtettek ki fizikai erőszakot független politikusok, klikkek, vagy más pártok képviselőinek ellenében. Tsuchida Kyōson a parlamentet az erőszakkal folyó harc színterének, Inoue Kinji „erőszakos vágóhídnak” nevezte. Mint arra Siniawer rámutat, a legkomolyabb hatást a liberális szerzőkre egy 1926 márciusában az országgyűlésen kitört tömegverekedés fejtette ki. A Seiyūkai párt képviselői támadtak rá Kiyose Ichirō-ra, amiért sikkasztással vádolta Tanaka Giichit, az említett párt elnökét, erre az egész teremben kitört a káosz, a folyosókon pedig összecsaptak a pártokhoz tartozó nyomásgyakorló csoportok. Siniawer a folyamatok szempontjából nagy jelentőséget tulajdonít az ennek hatására összehívott Országgyűlési Erőszakot Elutasító Újságírók Konvenciójának. A csoport kiadott egy deklarációt, mi szerint elítélik a politikai pártokat, helyre kell állítani az országgyűlés szentségét, és ki kell zárni az erőszakoskodó képviselőket. Siniawer úgy látja, az újságírók elsősorban a múltban keresték a politikai pártok hibáit. Úgy gondolták, mivel a parlamentarizmus a Meiji-korban gyökerezik, a problémák is oda nyúlnak vissza, a pártok megörökölték elődeik „betegségeit”.

A tanulmány konklúziójában a szerző rámutat arra, hová vezetett a liberális értelmiségieknek az államhoz való hozzáállása. Mivel már az 1920-as években többnyire a mellett foglaltak állást, hogy a kokuminnak alá kell rendelnie magát az államnak, mert csak az szabhat határt az erőszaknak, többségük a következő évtizedben is az állam híve maradt. A szerzők jó része hivatalt vállalt a militarizmus idején is, sokan közülük hirdették a hivatalos ideológia szerint Japán kulturális felsőbbrendűségét, valamint üdvözölték a világháborút. Nyilvánvalóan ellenzők is akadtak már ekkor, akik azonban a korábban üdvözölt reformok eredményeképp nézeteik közzétételkor a cenzúrával szembesültek. Ironikus – zárja értekezését Siniawer –, hogy a liberálisoknak, miközben az erőszak visszaszorítása érdekében

törtek lánzsát az állam hegemóniája mellett, döntő szerepük volt abban, hogy a militarizmus és a világháború által az erőszak végül rendkívül súlyos formában valósult meg.

Siniawer tanulmánya a Japán történelem egyik legneuralgikusabb pontját újszerű megközelítésben tárja a szakma elé, rámutatva arra, a modernizációban nagy szerepet betöltő liberalizmus nem pusztán elszenvetője, de nagyon komoly mértékben okozója is volt annak a politikai fordulatnak, amelynek hatására a szigetország története legsúlyosabb katasztrófáját élte át.

Eiko Maruko Siniawer: Liberalism Undone: Discourses on Political Violence in Interwar Japan. (Tönkrement liberalizmus. Diskurzusok a politikai erőszakról a két világháború közötti Japánban) In: Modern Asian Studies 45, no. 4 (July 2011) pp. 973–1002.

Tóth Tamás